

UNA FRASE TÒPICA DE NIETZSCHE:

"L'egoisme és l'essència d'una ànima noble"

Si no tenim un coneixement previ del pensament de **Friedrich Nietzsche** (1844-1900), aquesta frase ens sorprèn i d'entrada fins i tot ens pot resultar íntimament desagradable. En el nostre entorn cultural, ser egoista és una d'aquestes conductes que potser es practiquen en privat, però que mai no es confessen en públic. Fins i tot suposant – i d'entrada potser seria concedir massa – que l'egoisme fos un valor, no sembla de bon to reivindicar-lo d'una manera tan explícita com ho fa el filòsof alemany. Ben al contrari, en la nostra societat l'estratègia que té més èxit és la de presentar-se sempre i invariablement com a solidari i preocupat pel benestar dels altres. De la promoció més o menys descarada de la solidaritat fins i tot en viuen una pila de ONG's. A més, l'egoisme fa lleig i té aquell punt de ressentiment propi de les passions tristes. No immutar-se quan altres es moren de misèria o de fam, sobretot si tenim ocasió d'intervenir per ajudar o de salvar algú que està en perill greu i no ho fem, en produeix d'entrada una situació de malestar i fins i tot de rebuig físic. Les persones normalment s'ajuden i col·laboren entre elles, de manera que intuïtivament l'egoisme està mal vist i tendim a rebutjar la companyia de gent considerada egoista.

Però ja se sap que un filòsof no està per a dir el que diu tothom, sinó per a obrir perspectives diferents i per a fer pensar coses noves, si pot. És per això que, com a filòsofs, aquesta frase de Nietzsche no ens hauria d'escandalitzar, ni tampoc no l'hauríem de llegir en el seu sentit més literal i tòpic.

La paraula egoisme deriva del llatí ('ego':jo) i si l'egoisme consistís literalment com diu la seva etimologia en l'afirmació de jo mateix, no hauria de ser avaluat, en principi, com res de dolent. Més aviat al contrari: construir una personalitat coherent, forta, resulta un objectiu digne de lloança. El problema és que, de fet, en la nostra vida de cada dia, la paraula "egoisme" no significa exactament o literalment això. L'egoista, en sentit estricte, no és qui es preocupa del seu propi jo, sinó qui es preocupa "exclusivament" del seu propi jo. I el matís resulta bàsic.

En la tradició filosòfica, l'egoisme s'identifica amb la tesi segons la qual l'únic objecte d'interès és un mateix i, en conseqüència, l'única obligació moral que tenen els éssers racionals és la de promoure els propis interessos. I això peti com peti i passi el que passi amb els interessos dels altres. Un egoista no necessàriament vol fer mal als interessos de ningú; de fet el que pugui passar amb els altres generalment tant li és. El que pretén és que triomfin els interessos propis.

La tesi central de l'egoisme pot ser considerada des de tres punts de vista: descriptivament, psicològicament, o normativament. En cada cas té implicacions diferents.

Descriptivament, l'egoisme descriu suposadament una situació de fet (i vindria a defensar que els humans triem sistemàticament les idees o les opcions que més ens afavoreixen, independentment de les conseqüències que la nostra tria produeixi en els altres). Les coses són així i no poden ser diferents. No seria cap error situar Bentham en aquest corrent.

Una variant d'aquesta concepció descriptivista és la dels qui consideren que la ment humana és regida per consideracions del que anomenen "egoisme psicològic". Per als defensors d'aquesta versió, acumular aliments en benefici propi i fins i tot robar-los, hauria estat l'estratègia que maximitzava la possibilitat de supervivència dels primats primitius i a partir d'aquí la nostra ment tindria tendència a respondre positivament a estímuls egoistes. Molts sociobiòlegs són partidaris d'aquesta hipòtesi.

Però el més significatiu, des d'un punt de vista de la història del pensament, és l'egoisme normatiu. Segons aquest punt de vista, tant les persones concretes (Ramon, Agustí, Josep Maria...) com el món en general aniran molt millor si els individus són clarament egoistes – fins i tot si ho són d'una manera descarada –, que no pas si són solidaris. Al llarg de la història de la filosofia moral hi ha hagut fonamentalment dos intents seriosos de justificar l'egoisme normatiu. D'una banda al segle XVIII el metge Mandeville va argumentar que si cadascú es preocupa exclusivament de les seves coses el resultat serà el benestar global de tots – de la mateixa manera que si cadascú neteja el seu portal, finalment tot el carrer estarà net. I al segle XIX el filòsof Max Stirner, i amb ell el pensament anarcoindividualista, van criticar la solidaritat argumentant que era una manera inacceptable d'entrar a influir en la vida dels altres i que com que l'autonomia del Jo és el que ens dona valor moral com a humans, tot intent de ser solidaris és un insult per als altres. Essent absolut el jo de cada individu, l'única cosa digna que cadascú pot fer per si mateix és promoure els seus propis interessos.

Nietzsche podria ser considerat, amb matisos, com un altre exponent de les tesis de l'egoisme normatiu, en la mesura que la "moral de senyor" que propugna inclou no només una afirmació del jo sinó també un menyspreu per tota posició de compassió, autonegació o sacrifici. Nietzsche va creure sempre que qui té compassió perd força i que, al cap i a la fi, si algú o alguna cosa ha de morir és perquè li pertoca de fer-ho i no surt a res lamentar-se de la feblesa o solidaritzar-s'hi. Com havia anticipat Schopenhauer, cadascú té el seu capvespre i resulta inútil impedir-ho.

L'egoisme nietzscheà té, però, un punt paradoxal. No és només una expressió del seu rebuig a les tesis més grolleres dels nihilistes que creuen ser solidaris i compassius simplement perquè viuen en ramat i no tenen ni força ni capacitat pròpia. Nietzsche es pensa també a si mateix com un "exemple": com un model d'una nova manera d'entendre la vida, moguda pel que ell anomena "voluntat de poder". En aquest sentit podríem dir que el seu és un "egoisme paradoxal". Per entendre aquesta expressió que escrivim entre cometes convé entendre a què es refereix Nietzsche quan parla d'egoisme i per això ens serà útil recórrer a la distinció entre "egoisme" i "individualisme", que és subtil però que no deixa de ser significativa.

Si una ànima noble és (i cal que sigui) "egoista" en sentit nietzscheà, és perquè s'autoafirma a si mateixa. És perquè expressa un "ego", una fortalesa pròpia que no pot deixar de fer-se palesa perquè emana de la fondària, del ser com s'és. De fet, qui no tingui un fort egoisme, qui no estimi el seu propi "ego", necessàriament caurà en la moral del ramat (en l'esperit gregari), val a dir en el nihilisme. No té sentit posar-nos al servei dels altres si abans no posseïm i expressem una identitat pròpia forta. No té sentit oferir solidaritat o amistat als altres si prèviament no som solidaris i amics de nosaltres mateixos, perquè llavors els oferiríem quelcom que no tenim. I per tant, els mentiríem. Però l'ànima noble (i egoista, o el que és el mateix, partidària d'ella

mateixa en profunditat) no és "individualista" en el sentit que no es queda res com a propi, sinó que es vol expansiva. La virtut – diu Nietzsche – fa regals. L'ànima noble se'ns mostra com un model, com l'expressió d'un "home-altre" que ha superat la misèria nihilista. L'home superior és egoista en essència perquè, com l'àliga que és un dels animals amics de Zaratustra, vola sola i poderosa per l'aire.